

„gyerek, felnőtt egyaránt olvashatja”

PÁRBESZÉD A TERMÉSZETTEL

Várad B. László kísérlete

Várad B. László (1946) fiatal íróként, első novelláskötetével általános feltűnést keltett. A szerző a „civil” életben a vidrákkal és más, kihaló vagy veszélyeztetett emlősök tanulmányozásával és mentésével foglalkozott, kezdeményezéseivel, kísérleteivel, eredményeivel és német nyelvű szakpublikációival rangot és nevet szerzett magának a tudományos és természetvédelmi világban. Németországba távozása után Göttingában a Georg Augusta egyetemen erdészeti és vadbiológiai tanulmányokat folytatott. Szakmai írásait, tanulmányait a Pirsch és a Wild und Hund című folyóiratok közölték.

Számon tartott teljesítményei között egyik legfontosabb a vidrák – európai – megmentésében és visszatelepítésében vállalt szerepe. Tudomá-

nyos ismeretterjesztő munkásságának egészen különleges gyümölcse LUCA, A MEGMENTETT című műve, amelynek megalkotása a szerző minden tudományos ismeretét, minden gyakorlati tudását és minden szépírói tehetségét igénybe vette.

Bátran állíthatjuk: ez a kivételesen hiteles, igaz, tudományos és ugyanakkor esztétikai élményt nyújtó könyv Konrad Lorenz legjobb – hasonló „műfajú” – írásai mellé kívánkozik.

„Luca, a megmentett vidra, avagy egy vidracsalád kálváriája” egy Európában kipusztuló félben lévő emlősfajról szól, illetve a faj kétségbeesett erőfeszítéseiről, továbbra is az élővilág része maradni...

*...sorsközösséget
alkotó
élővilág...*

A könyv kapcsán feltehető a kérdés, hogy a gyakorlati természetvédelem (például vidravédelem) egy irodalmi értékű tudományos ismeretterjesztő munkán – átlényegítve – szolgálhatja-e az olvasó környezet-érzékeny lelki tartományainak védelmét és fejlődését. Fejlesztheti-e a (fiatal) olvasóban a sorsközösséget alkotó élővilág iránti szolidaritást, hangsúlyozza-e az élők meghatározó egymásrautaltságát?

A könyv: maga a frappáns, igenlő válasz.

Gyerek, felnőtt egyaránt olvashatja, ugyanazzal a természetességgel, ahogyan felnőtt is, gyerek is levegőt lélegez be, és vizet iszik. Ahogy e remek könyv utolsó mondataiban olvashatjuk:

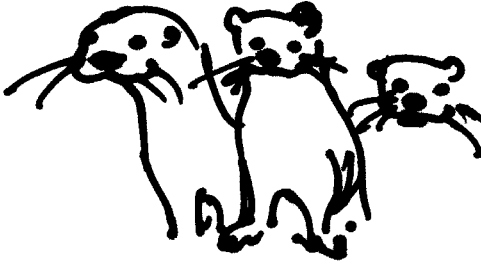
„A sivár, szennyezett környezet lélektelensége embernek, állatnak egyaránt árt. Mert nem lehet kevésbé nagy és nehéz dolog vidrának lenni, mint embernek lenni... Embernek lenni, mint vidrának lenni...”

Ez a mű alapvető emberi tudást közvetít egy vidra élete kapcsán.

Megtorpant civilizációnk (univerzális válság) megkerülhetetlen kérdéseit is az olvasói tudatba táplálja: az élővilág intelligenciájának csorbulásán túl, a kultúrának és irodalomnak mi köze lehet a természeti környezetben lejátszódó vidratragédiákhoz? Mit tud átélhetővé tenni az alkotó, és mit tud emberközelségre hozni közös tragédiánkból?

Luca története egy igaz, nem légből kapott történet. Olyannyira az, hogy Luca mai napig élő, gondozójával kapcsolatot tartó vidraként tekinthető meg a petesalmi vidrapark kifutójában.

Váradi B. László az elmúlt évek során a Somogy Természetvédelmi Szervezetnél dolgozott, mely a valóságban is létező petesalmi vidraparkot működteti.

A készülő könyvet Tölgyesi Poós Anna rajzai és festményei, Nagy András és névtelenségüket őrző természetfotósok felvételei illusztrálják

Ennek a tevékenységnek elhívott előadója is a szerző, aki a vidrapark „hivatalos” állományát képező, kifutókban élő vidráknak az élővilág belső kommunikációjában betöltött szerepét folyamatosan tanulmányozza. A petesmalmi vidrapark talán a világon az egyetlen, ahol a fogva tartott vidrák kifutói, élőhelyei szabadon élő, vadvidrák territóriumai közé ékelődnek.

Ezt a vidranyelven megfogalmazott élni akarást méltatja ez a szép – ugyanakkor tudományos – ismeretterjesztő állatregény.

LUCA, A MENTETT VIDRA a – körkörös – történet végén visszatér születési helyére, az ember közelébe, némiképpen: védelme alá.

Ez a MENTÉS egyúttal magunk mentése is! (szávuai Géza)

Következő oldalakon Váradi B. Lászlónak az Ünnepi Könyvhétre megjelenő LUCA-regényéből közlünk részleteket (a szerk.)

TÖRTÉNELMI TALÁLKOZÁS

Ha emberi civilizációnk nyersanyaga a természeti környezet, akkor történelmünk nemcsak atyáink életének és halálának színtere, hanem Földünk vidranépszerűség hullámvászásának és semmivé válásának közegeként is felfogható.

A petesmalmi vidrapark, melynek Luca, a mentett vidra alapító tagja, egy történelmi találkozó létrejöttét segíti elő. Egy megkésett párbeszédet szorgalmaz, a sorsközösséget alkotó élővilág tagjai között. Azontúl, hogy erkölcsi alapon áruválsnak minősül egy tengernyi gonddal küszködő állatfaj cserbenhagyása, elvesztésük révén jelentősen csorbul az élővilág intelligenciája, egyben az emberi társadalom megmaradásának esélyei is.

E találkozó résztvevői – mind a vidra, mind az ember – egy közösen megtett út állomásához érkeztek ide a Vidraparkba. Az eltelt évmilliók alatt az ember nagy tudással felvértezett kultúrateremtő fömlőssé vált, míg emlőstársát, a vidrát Európa szerte a kipusztulás fenyegeti.

A különböző fajok önfeladásig tartó, állatidentitást őrítő harca szellemi energiát termel. Ezt a vidranyelven megfogalmazott élni akarást méltatja jelen állatregény. Egy időnap előtt kipusztuló fajnak nemcsak élőhelye, élettere és fizikai valósága válik semmissé, de vele vész az a minőségi információtömeg, mellyel közös világunk létrejöttéhez hozzájárult. A Luca sorsáról írott könyvet a Somogy Természetvédelmi szervezet azért tartja saját ügyének, mert az alapjául szolgáló történet a szervezet által alapított petesmalmi vidraparkban játszódik.

*Tömösváry Tibor, elnök
Somogy Természetvédelmi Szervezet*

VÁRADI B. LÁSZLÓ

LUCA A MEGMENTETT VIDRA

(Egy vidracsalád kálváriája)

1. A PETESMALMI VIDRAVÁR ÉS LAKÓI

Luca, alomtestvéreivel keményfalú, két kijáráttal bíró katlanban, egy öreg égerfa gyökerei között jött a világra. A nőtény az odút előtte gondosan kibélelte, száraz sást és gyékényt hordott bele.

A hajdani petesmalmi tógazdaság, ma a Somogy Természetvédelmi Szervezet vidraparkja, egy kiterjedt gyepvasérc mezőn terül el. Az itteni gyepvasérc magas vastartalma vasgyártásra készítette a VI–IX. században a környéket benépesítő avarokat. Az avarok vasnyerés céljából tapasztott, kétnyílású, agyagból égetett kohókat használtak. Az egyik ilyen, a Rinya patak hordaléka által belepott, partba dőlt kohó belsejét kotorta ki, és rendezte be a nőtényvidra fiai fogadására.

Most, hogy a kölykök anyjuk méhén kívül kerültek, a burok szerepét, a magzatvíz nyújtotta védelmet a bélelt odú és a nőtény nyaldosó gondoskodása váltotta fel.

A kölykök vakon de nem világtalanul csúszkáltak a száraz gyékényalmon anyjuk szagát keresve. Hívó hangját már méhében megismerték, és ebben a sötét bizonytalanságban ez sokat segített.

A világra jöttükkel tüdejükbe tóduló levegő, a benne elkeveredő szagok révén berendezte a környezetüket. Mire a szemük kinyílt, már sok minden ismerősnek hatott.

Szaga volt a nőténynek, és szaga lett a vidratestvéreknek. Meleg szag ült meg az odút és érdekes szaga volt az anya által később odúba hordott zsákmánynak, mely táplálékukat képezte. A megrágott hal vagy béka másfajta szagot árasztott, mint a még élő, harapással megbénított halak, békák. Az élő zsákmány mindig nagy izgalmat váltott ki a vidrakölykökből.

Az odúból a föld fölé és a víz alá egyaránt vezetett út: a nőtény vizes bundájától simított falú folyosók, melyeken két felnőtt vidrának egyszer-

re, egymás mellett megférnie nem sikerült. A katlan fala, mennyezete és a járatok fala csontkeménységűnek hatott.

2. A VIDRA ÉS A VÍZ

A vidracsalád Petesmalomban eltöltött idejének kiemelkedő történése a kölykök vízzel való ismerkedése volt. Habár a víz a vidrák életében meghatározó szerepet játszik, a vidraélet nem a vízzel való ismerkedéssel kezdődik.

A vízre szállás napján a nőtény kitakarította a partra vezető kijáratot. Ezt a folyosót az anya napközben soha nem használta. A lakókatlan partoldalba torkolló kijáratát éjszaka látta el jelzéseivel. Ezen a lejelzett, bejáraton csak nagyritkán tűnt fel egy-egy idegen vidrafej. Általában fiatal, a jelzések üzenetét nem értő, kóborgó egyedek jelentek meg itt. A ritkán feltűnedező, mogorva hímek érdeklődése a nőténynek szólt. Mindössze egyszer esett meg, hogy egy nagy hím az anyavidra távollétében szaglászta végig az odút. Ez a vidra a kölykökkel nem méltatta figyelemre. Előfordulhat, hogy az apjuk volt. Otthonosan mozgott a földalatti hajlékban, és a vízbe vezető, alsó kijáraton hagyta el az odút. A később érkező anyavidra izgatottan, szaglászva vette számba kölykeit, majd a patak vizébe alábukó alagúton távozott a hímvidra nyomán.

A vidrahím látogatását követően az események felgyorsulnak. A megtérő anya szép piros szárnyú keszeggel a szájában jelent meg a partoldalbeli bejáró nyílásában. Az élő halat maga elé ejtette, és a kölykök által jól is-

mert hívó hangját hallatta. Miután az eleven lehetőséget megvillantotta, a rángó halat foga közé véve, óvatosan hátrálni kezdett a világosodó alagútba... A vidrafiak tülekedve követték a szűk folyosón. Mire lökdösődve az odú kijáratához érkeztek, a nőtény már egy patakparti tócsába helyezte a még mozgó halat. A sekély vízben a hal vergődni kezdett... A hal vergődésére a hím kölyökvidra emelkedő-süllyedő, le és fel moz-

gásai felgyorsultak. A két leányvidra hol a vergődő halat, hol izgatottan hullámzó bátyjukat figyelték...

A rángó hal lett a világ közepe.

A nőtény végül felkapta a vonagló halat, és a szemközti part egyik öblébe húzódott át vele. A még mozgó de magatehetetlen halat az öblöcske sekély vizébe ejtette, és családja felé fordulva hívó hangját hallatta. A leg-hívóbb hívóhangját, melyet a kölykök valaha is hallhattak.

...

Elsőnek az ajzott fiúvidra indult meg a vízen keresztül... Ahogy a víz mélyült, és a meder elfogyott lábai alól, a vidrakölyök belevetett... Nagy ugrásokkal próbálta áthidalni a mélyülő patakmedret, mígnem a végén támaszt veszve a vízbe rogyott. Itt fejét előrenyújtva szabályos kígyózó mozdulatokkal úszott tova, mintha mi sem történt volna... Ez volt a nagy beavatás, melyet a vízben járatlan állatkölyök kezdett – és a víz hátán sikló vidra végzett be.

Anyja hívó szavát követve Luca is vízre ereszkedett. Furcsa mód, vízi karrierjét rögtön víz alá bukással kezdte... Mire azonban fölfedezte, hogy orra és fülei jól lezárhatóak, már nagy mennyiségű vizet nyelt és szívott fel orrába. Kifelé fújva igyekezett permitté prüsszkölni a behatoló vizet. Most ismerte meg közelebről ennek a környéken minduntalan hallható hangnak az eredetét... Az orrüregből kifújtv levegő nemcsak a víz, vízpermet eltávolítására szolgál. Kaffogva prüsszköl rá az anyavidra nemkívánatos fajtársaira és a kölykeit veszélyeztető ragadozókra is. Mire Luca megérkezett az öblbe, annak partján már csak bátyját találta, szájában a kimúlt hallal. Miközben Luca a bátyját közelítette, anyjuk sebesen visszavert a lakókatlan felőli partra.

A harmadik kisvidra, Luca húga, csak nyakát nyújtogatta a víz felé, kacéran. Amikor a vele szembeúszó anyja által vert hullámok a mellső lábait kezdték nyaldosni, fűgén ugrott el útjukból... A vidranőtény a lejtős parton felkészve lánya hátába került, és a magának hullámokkal udvaroltató vidraleányt tarkón ragadta.

A heves, fájdalmat okozó mozdulatra válaszképpen védekező vergődés következne... Ez azonban, itt és most, nem így zajlik. Mikor a vidralányt megkerülő állat fekete árnyéka a kisvidra tarkója mögött megvillant, Lucán is félelem és menekülési kényszer vesz erőt... Mihelyst azonban az anya, hisz ő volt a titokzatos „támadó”, szemfogaival óvatosan de határozottan megragadja a vidragyermek vastag tarkórészi bőrét, a meglapult kisvidrát mintegy megemelve, annak testén önmegadó ernyedtség uralkodik el. Nem csak az övé. Anélkül hogy bárki is hozzá ért volna, pusztán a látottak hatására Lucán is megadó engedelmesség vesz erőt. A fiatal ragadozó tarkórészi bőrének megragadása az állatokból feltétlen, ernyed,

magatehetetlenséget vált ki. Hordozhatóvá válnak. Így menti veszélybe sodródott kölykeit sok ragadozó.

Az anya, a Rinya patak vizébe ereszkedett. A félős természetű leányvidra zokszó nélkül vitte magát a víz tetején, miközben farka és végtagjai erőtlenül csüngtek...

Az öböl szélén, a víztükörré simulva Luca lebegett, és frissiben szerzett vízi jártasságát próbálgatta... A fiúvidra, mintha egész eddigi életét vízben és vízközt töltötte volna, oly elmerülten siklott ide-oda az immár kimúlt hal tetemét fuvarozva.

A víztükörré simuló, víz mélyére kémlelő Luca közben húga első merülési próbálkozásának szemtanújává válik. Láttá, amint anyjuk tarkón ragdott kölykét a lehető legmélyebbre vitte. Itt lazított a szorításon, elengedte a kölyök tarkóját, sőt mintha orrával lökdösve buzdította volna a víztükör felé. A felszínre érkező vidralány nagy erővel fújta a vizet az orrából. Aztán anyai nógatásra újból bukni kezdett, egyre nagyobb mederészt járva be. Felülről jól látszott, ahogy a tiszta vízben, nyitott szemmel és előrenyújtott mellső lábaival az éger és fűz gyökerek között keresgél, tapogat. Tapogató keresgélésre, merész kutakodásra váltott. A vidralány egy kőből rakott parterősítés mögül egy arasznyi domolykót húzott elő.

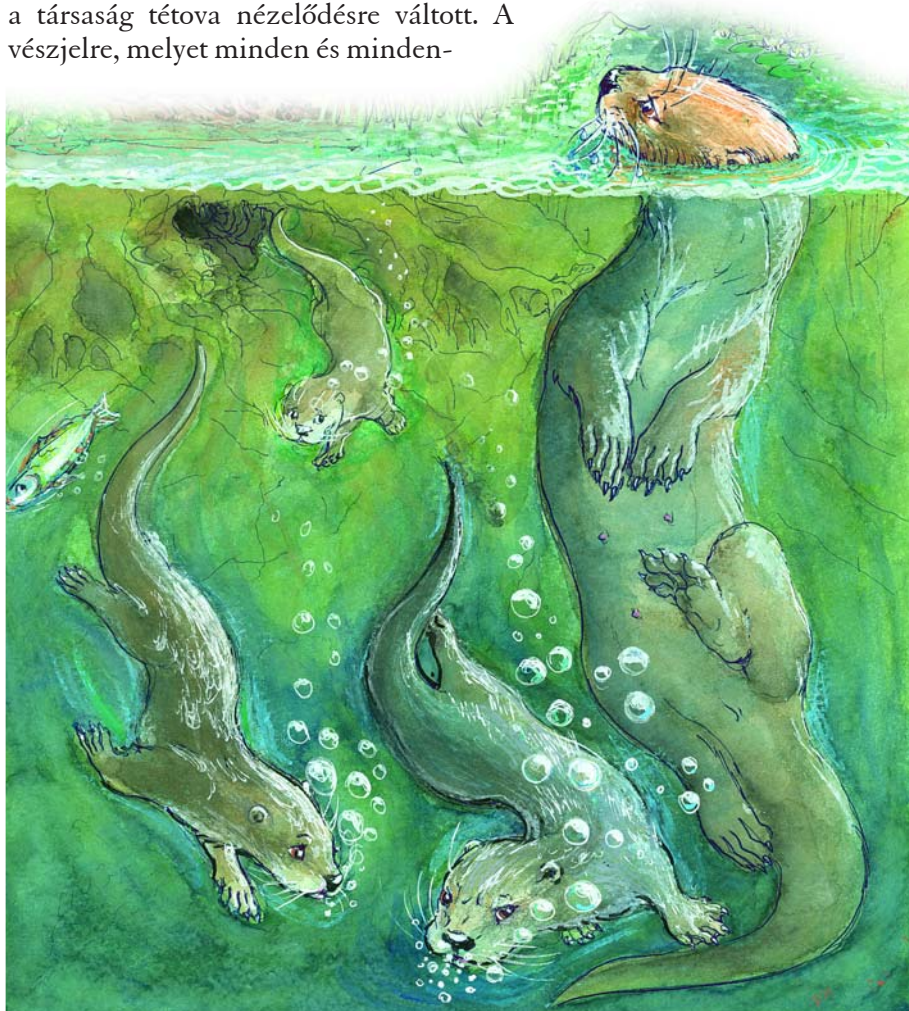
Az alámosott part alatt vaksötét volt. Az érzékelő antennaként működő hosszú vidrabajsok megéreztek a lapuló hal kopoltyúnyílásain ki-be mozgó víz keltette rezgéseket. A többi már az ösztönös ráharapás, megragadás dolga. A gyámoltalan vidrahölgy élete első zsákmányát egy léleg-

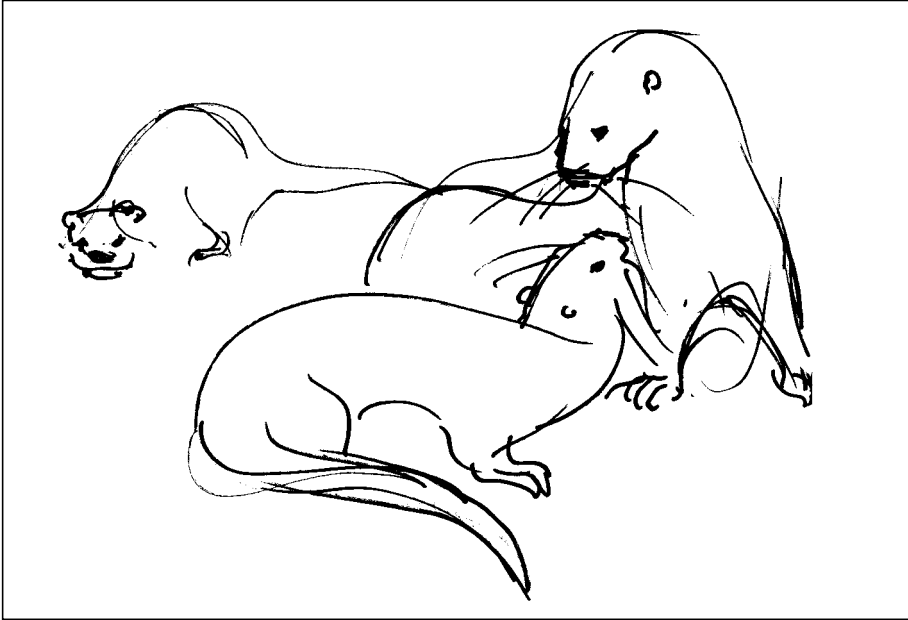
zetvétele erejéig a vízfelszínen szabadon bocsátani kényszerült. A szusszánásnyi idő a vidrabátynak kedvezett. Szempillantás ideje alatt marta el húga első zsákmányát.

A hangot az anya adja meg, üldözni kezdi – megrovás szándékával – a tettest.

3. AZ EMBER ÉS KUTYÁJA

Bátyjuk üldözése közben a vidrakölykök minden örökölt és szerzett tudásukat bevetették. Ez az elragadottság volt az oka annak, hogy anyjuk éles rövid fütyje ellenére, vízalábukás helyett, a társaság tétova nézelődésre váltott. A vészjelre, melyet minden és minden-

ki azonnal érteni látszott, nem ez volt a helyes válasz... Az uszadékfán napozó teknőstől kezdve a lesben álló jégmadáron keresztül, a fiatal náddárdákat rágcsáló pézsmapockokon, a vízen lebegő békákon és vízben úszkáló halakig, a fütty elhangzása után mind fejvesztett menekülésbe kezdtek.

Luca, még anyja büntető harapása előtt megpillantotta minden élők fejvesztett menekülésének okát...

Az ember a halastavi zsilip hídján állt, szokása szerint két lábra emelkedve. Fogait nem villogtatta. Nem vicsorgott úgy, ahogy róka vagy arany-sakálnak nevezett toportyán szokta ínyét felhúzni... Emberhez tapadt, hosszúlábú vadászkutya kísérte, olyan, amilyenek tején Luca erőre kapott a nagyatádi halászházban, ahova a vidracsalád széthullása után került...

A kutya a lakókatlan patakpartra nyíló kijáratát kaparta, harapdálta. Hörögve tépte a parti gyökereket, és szándékához kétség nem férhetett. Mihelyst Luca felismeri ellenségeit, beléhasít anyjának harapása. Ember és kutyája a lakókatlan felett – és a menekülésre késztető anyai harapás ezentúl összetartoznak... Ez így rögzül egy vidraéletre...

Az ember jelenléte végigkíséri Lucát hányatott életén.

A vidra nőstény korholó harapása nem csak a fogócskázásba belefelejtkezett vidrakölyöknek szólt. Egy széthullási folyamat nyitánya volt, mely az ember megjelenésével vette kezdetét. A megrovó harapás Lucát a háttára fordította. Mivel fájdalmában a tetthelytől elrugaszkodott, Luca a patak hosszán libasorban meginduló kis sereg élére került, anyja mellé.